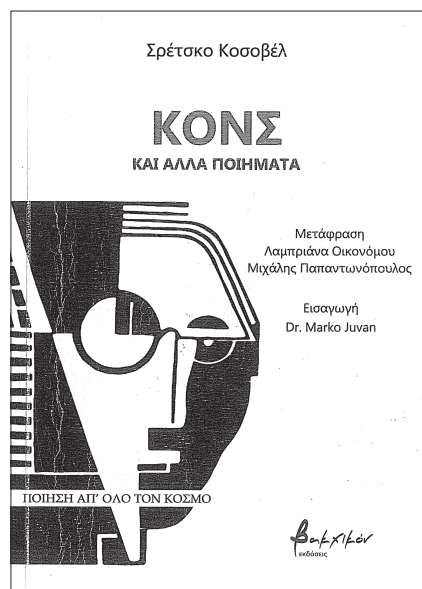

Σρέτσκο Κοσοβέλ: *Κονς και άλλα ποιήματα*. [*Kons in druge pesmi*.] Prevedla Lambriana Ikonomu (Λαμπριάνα Οικονόμου) in Mihalisa Papandonopulos (Μιχάλης Παπαντωνόπουλος). Spremno študijo napisal dr. Marko Juvan. Knjižna zbirka Ποίηση απ' όλο τον κόσμο. [Poezija vsega sveta.] Atene: Vakkhikon, 2017. [120 strani.]

Konec leta 2017 je pri založbi Vakkhikon v Atenah v zbirki Poezija vsega sveta izšel knjižni prevod izbora Kosovelovih pesmi, *Kons in druge pesmi*, izpod peresa dveh prevajalcev mlajše generacije, Lambriane Ikono-

mu in Mihalisa Papandonopulosa. Izdajo je s slovenske strani podprl Trubarjev sklad. Izbor, ki naj bi, kot je navedeno v knjigi, nastal na podlagi *Zbranih del* Srečka Kosovela iz leta 1977, je – sodeč po siceršnji specializaciji obeh prevajalcev – najverjetneje preveden iz angleščine, čeprav v knjigi tega podatka ni.

Zbirka predstavlja prvo knjižno objavo Kosovelovih pesmi na grških tleh in torej grškim bralcem omogoča prvo srečanje s pesnikom, zato nas še posebej zanima, kakšno podobo Kosovela prinaša in katere aspekte njegove ustvarjalnosti postavlja v ospredje. Obsega 66 pesmi, med katerimi, kako lahko pričakujemo že po njenem naslovu, prevladujejo integrali in konsi, vendar črpa gradivo tudi iz pesnikovega impresionističnega in eskpressionističnega slogovnega obdobja (vsebuje antološke lirske pesmi, kot so *Bori*, *Kraška vas*, *Balada*). Zaporedja pesmi v zbirki ne določata kronološki niti slogovni kriterij, najzgodnejše so pomešane z najkasnejšimi, vendar je to v primeru Srečka Kosovela čisto legitimna razporeditev, saj je, kakor bralec izve iz uvodnega besedila dr. Marka Juvana, v svojem kratkem življenju pisal različne tipe pesmi sočasno. Zdi se, da so o strukturi zbirke v glavnem odločile preference

obeh prevajalcev, saj se v prvem delu zvrstijo vsi prevodi Lambriane Ikonomu, v drugem pa Mihalisa Papanopolosa. Najverjetneje sta prevajalca tudi avtorja izbora, čeprav to ni izrecno omenjeno.

Platnice, ki jih krasi grafika Avgusta Černigoja, slovenskega konstruktivista, s katerim je Kosovel v nekem obdobju sodeloval, pozneje pa njegov konstruktivizem odklonil kot preveč površen in zavezan strojem, so hkrati estetsko prepričljive in vsebinsko ustrezne, ustvarjajo vtis informirane in informativne izdaje. Ker je uvodna beseda dr. Marka Juvana z naslovom *Srečko Kosovel in hibridnost modernizma* znanstvena razprava, prvič objavljena v *Primerjalni književnosti* (28/2005), dobimo celo vtis, da je založnik zbirko namenil prej ozkemu krogu poznavalcev kot širšemu poezijo beročemu občinstvu.

M. Juvan v študiji spregovori o »distribuciji tekstov in aporijah recepcije Kosovela«, tj. opozarja na »paradoks Srečka Kosovela«, kakršnega predstavlja izjemna raznovrstnost tekstov, zgoščena v zelo kratkem časovnem obdobju. Ker pesnik za življenja ni izdal nobene zbirke, pripravil pa je eno, *Zlati čoln*, ki pozneje ni izšla v skladu z njegovimi načrti, so na recepcijo in podobo pesnika v očeh slovenskega bralca vplivale strategije urednikov; ti so polagali temelje Kosovelovega kanona. Ker je pesnikove avantgardne pesmi, konse oz. konstruktivistične pesmi in integrale, poznal samo ožji krog znancev in sodelavcev, je zapoznela objava *Integralov '26*, ki jo je po rokopisnem

gradivu iz zapuščine leta 1967, 41 let po pesnikovi smrti, izdal dr. Anton Ocvirk, povzročila drastične spremembe v literarnokritičski recepciji Kosovela. Pred njo so nanj gledali kot na poznega nadaljevalca slovenske moderne, impresionista in ekspresionista, ki opisuje samoto, ptice in bore v kraški pokrajini, po njej pa je obveljal za avantgardista. Juvan govori o zgodnejših poskusih, da bi pesnikove raznovrstne faze zместili in smiselno razporedili v razmeroma kratko razdobje (pesnik je umrl leta 1926 pri 22 letih). Toda po novejših ugotovitvah je pesmi v različnih slogovnih načinih, od nove romantike, impresionizma, simbolizma, ekspresionizma, različnih avantgardističnih slogov: konstruktivizma, deloma dadaizma in futurizma, do proletarske poezije, vse do zadnjega pisal sinhrono, se pravi, da je tudi po zadnjem obratu k političnemu pesništvu in iskanju nove etike in novega človeka še pisal impresionistične pesmi, ki so jih nekoč pripisovali zgolj njegovi zgodnji fazi. V sklepu Juvan opozori na hibridnost modernizma samega ter na primerljivost pesnikovih tovrstnih postopkov in prehajanja od enega pesniškega diskurza k drugemu s poetiko njegovih modernističnih sodobnikov, kot sta Guillaume Apollinaire in Fernando Pessoa.

Knjiga vsebuje še kratko spremno besedilo prevajalca M. Papanopolosa, v katerem bolj strnjeno in pristopno predstavi nekaj značilnosti Kosovelovega pesništva. Na izpostavljenem mestu ga poimenuje – kot sicer že drugi pred njim – »slovenski Rimbaud«, kar pa se kljub

vsemu ne zdi posebej posrečena primerjava glede na to, da sta pesnika pripadala različnima obdobjema in umetniškima usmeritvama, in izzvenci predvsem kot reklamni prijem, ki naj bi pritegnil grškega bralca. Morda lahko obžalujemo, da raje ne vzpostavi vzporednice med Kosovelom in grškimi (sicer precej kasnejšimi) avantgardnimi pesniki. Tudi on usmeri bralčovo pozornost še na Kosovelovo večplastnost, na njegovo črpanje iz različnih literarnih usmeritev, na podlagi katerih je ustvarjal lastno, v evropskem kontekstu edinstveno avantgardo. Poudari tudi politično in ideološko razsežnost njegovega pisanja, ki je najbrž grškemu bralcu pisana še bolj na kožo kakor slovenskemu, saj je na grških tleh socialistična in komunistična tradicija zaradi drugačnih zgodovinskih razmer ostala živa vse do danes, posledica ideološkega razkola po drugi svetovni vojni pa je tudi močno izročilo političnega branja poezije.

Splošnejši podatki o pesnikovem življenju, predvsem pa o njegovem umetniškem delovanju, so nanašani v kronološki preglednici na koncu knjige. Nekoliko preseneča, da v njej sploh ni podatkov o zgodovinskem dogajanju za časa pesnikovega življenja, ki grškemu bralstvu najbrž ni posebej dobro poznano, zato pa je podrobno navedena vrsta imen in naslovov s slovenske literarne scene tistega časa. Pesmi so opremljene s številnimi opombami, ki pa se bolj kot na slovenske realije nanašajo na splošno znane pojme in osebe (recimo Tagoreja ali Letečega Holandca), kar je v luči sicer bolj znanstvenega

pristopa presenetljivo in, sploh pri Kosovelovih avantgardnih, konstruktivističnih pesmih, tudi moteče, saj se mora bralec ukvarjati z razločevanjem med Kosovelovim likovnim in matematičnim eksperimentiranjem in opombami prevajalcev.

Izbor sam je neobremenjen s poznavanjem kanona Kosovelovih del in se kot takšen v očeh slovenskega bralca zdi bolj subjektiven kot reprezentativen. V njem se niso znašle nekatere najbolj znane antologijske pesmi, kot so *Sferično zrcalo*, *Mrtvi človek*, *Kalejdoskop*, *Ekstaza smrti* ali *Pesem št. X*, vseeno pa vsebuje kar nekaj osrednjih pesmi, kot so *Ej, hej* (*Ει, εσεις* [prevedeno kot *Hej, vi!*]), *Rdeča raketa* (*Η κόκκινη ροκέτα*) ali različni konsi. V njem ne zasledimo likovnih pesmi ali kolažev, kar pa – ne glede na subjektivnost izbora – ni v prid zbirki, v kateri je teoretsko tako močno izpostavljena iščoča in eksperimentalna narava Kosovelove poetike in ki je navsezadnje orientirana predvsem na njegovo konstruktivistično fazo.

Ob branju *Konsa in drugih pesmi* sem dobila vtis, da v knjigi pride do izraza predvsem Kosovel kot socialistični in politični vizionar, kar je seveda povezano z njegovim obratom k ideologiji in želji, da bi po umetnosti vplival na družbo in svet. Verjetno ta vtis pogloblja še dejstvo, da je večina pesmi iz zbirke *Integrali '26*, ki je po svoji naravi angažirana. Presenetilo pa me je, da se Kosovelove pesmi v tem prevodu berejo precej bolj prozaično od izvirnika. Deloma k temu prispeva popolna odsotnost rim, asonanc in verznega ritma v prevo-

dih na mestih, kjer jih izvirnik izpričuje. Opuščanje teh zvočnih sredstev se mi zdi glede na oddaljenost obeh jezikov opravičljiv postopek, čeprav bi bilo obenem zaželeno, da bi bila ta značilnost prevoda omenjena v spremnem zapisu. Bolj zavajajoče pa je normaliziranje, glajenje bolj ne-navadnih mest in formulacij pesmi, kakršno zasledimo pri obeh prevajalcih. Pesmi so v izrazju mestoma zbirokratizirane, podobje ublaženo, približano vsakdanji rabi, spet drugje razširjeno v parafrazo, kar pesmi naredi manj zgoščene in bolj gostobesedne, miselni preskoki pa so pogosto razloženi z dopisanim tekstom. Ponovitve verzov ali izrazov, ki ustvarjajo ritmično podobo pesmi, so včasih preprosto odpravljene, drugje pa spet dodane (v neskladju z izvirnikom). Prihaja do zamenjav jezikovnega registra.

Za primer lahko vzamemo pesem *Kons* (ΚΟΝΣ, str. 65, prev. M. P.), kjer prevajalec verze »Civilizacija je brez srca. / **Srce je brez civilizacije.** (...) *Gospod profesor,* / *razumete življenje?*« prevede z: »Ο πολιτισμός δεν ξέρει από καρδιά. / Και αντιστρόφως. [Civilizacija ne pozna srca. / **In obratno.**] (...) Κύριε καθηγητά, / αντιλαμβάνεστε την έννοια »ζωή«; [Gospod profesor, / razumete pojem »življenje«?].« Kot še izrazitejši in naravnost šokanten primer naj navedemo pesem *Rdeča raketa* (Η κόκκινη Ρουκέτα, str. 92, prev. M. P.) in sicer verze: »**Joj, jaz v rdeči obleki!** / *Joj, jaz s srcem rdečim!* / *Joj, jaz z rdečo krvjo!* / Neutruden **bežim,** *kakor* / **da sam moram v izpolnjenje.**« Ti se v prevodu glasijo: »Δείτε με:

λάμπω κατακκόκινος! Δείτε με: έχω κόκκινη καρδιά! / Δείτε με: έχω κόκκινο αίμα! / Απτόητος διασχιζώ τον ορίζοντα· έτσι μου ορίστηκε να δώσω τέλος στην ζωή μου. [**Poglejte me: žarim ves rdeč!** / *Poglejte me: rdeče srce imam!* / *Poglejte me: rdečo kri imam!* / Neutrudno **prečkam obzorje; usojeno mi je bilo, da tako končam svoje življenje.**].« Zadnji navedeni verz je obenem primer napačnega razumevanja.

Primer zamenjave sinestetične podobe z vsakdanjim opisom vidimo v naslovu pesmi *Svetli akordi klavirja*, ki jo je L. Ikonomu v grščino prepesnila kot *Svetle tipke [πλήκτρα] klavirja* (str. 60). Še en primer podobnega poenostavljanja oz. razlaganja »kaj je pesnik s tem mislil«, povezanega z nerazumevanjem – pri čemer razlaga ne le zmanjša intenzivnost in pesniškost izraza, temveč tudi zaide v napačno interpretacijo – zasledimo v pesmi *Jesensko tiho* (v prevodu L. Ikonomu *Γαλήνια φθινοπωριάζει* [Spokojno se jeseni], str. 37): »Jesensko tiho je v meni / in zunaj. Lepo, / **kamor pomislim.** /«, v grščini: »Γαλήνια φθινοπωριάζει μέσα μου / και γύρω: όμορφα / – απ' όσο θυμάμαι την όμορφιά.« . [Spokojno se jeseni v meni / in zunaj: *lepo* – / **kolikor se še spomnim lepote.**].« Ista pesem se nadaljuje s primerom popolnega nerazumevanja na ravni jezika: »**Ogromno delo me čaka.** / *Ni to veselo?*« »Μια καλή δουλειά με περιμένει. / Ευχάριστο – δεν είναι;« [**Čaka me dobra služba.** / *Veselo – mar ne?*].«

Tako pridemo do druge kategorije napak, ki niti ni več plod estetskih nazorov prevajalcev, temveč gre

za povsem banalno nerazumevanje teksta. Napak tega tipa žal kar mrgoli, zato navajam samo nekaj primerov: »Hudič, **bi rekel človek**. / In naročil še četrť litra vina. / (...) **Edino ena mi je draga**, / **Rekviem, ki ga še ni nihče / načel**.« (pesem *Hudič, bi rekel*) – »Δε πα' στο διάολο, φώναξε κάποιος, / και παρήγγειλε άλλη μια καράφα κρασί. (...) Αυτό κάθομαι εδώ και τραγουδώ, αγαπημένε: / ένα ρέκιβιμ ανέστιο, / δίχως θυμό.« [»Naj gre k vragu, **je nekdo zaklical**, / in naročil še en vrček vina. (...) Zdaj sedim in **prepevam, dragi**: / rekviem **brez domovine**, / **brez jeze**] (str. 89, prev. M. P.). V pesmi se je znašel dodaten verz neznanega izvora (»brez jeze«), in žal to ni edini primer dopisovanja vrstic. Nanj občasno naletimo pri obeh prevajalcih. Vredno je omeniti, da je obravnavana pesem v originalu sestavljena iz treh kitic, medtem ko se je v prevodu kitična delitev izgubila; verjetno ne gre za prevajalsko odločitev, temveč za uredniško površnost. Nekoliko naključnih prevedkov v knjigi kar mrgoli, naj navedemo še »Κάνει μια ειρωνική γκριμάτσα.« [Ironično se nakremži.] namesto »Drzne opazke.« v pesmi *Prostor št. 461* (Θέση NO 461, str. 69, prev. L. I.), »Θρηνεί για το χρυσό βιολί της!« [Objokuje svojo zlato violino!] namesto »Cvili s svojo zlato violino!« v pesmi *Moj črni tintnik* (*Το μαύρο μου μελανοδοχείο*, str. 51, prev. L. I.) ter »Φρικτός αγώνας οδυνηρός. / Σβήνει, αδειάζει η ψυχή.« [Strašna borba; boleča. / Ugaša, prazni se duša.] namesto »Izmučena borba. / Evakuacija duš.« (Kons, str. 65, prev. M. P.). Ob koncu velja opozoriti še na zamenja-

vo besede »burja« z »bršljanom«, do katere dvakrat pride v pesmi *Kraška vas* (Χωριό στο Κάρστ, str. 93, prev. M. P.). Morda gre za lapsus, morda spet za željo po razlaganju pesnika, saj se verz v originalu glasi »burja prepleza / zidovje (...)«, kar se je prevajalcu očitno zdelo nesmiselno. Takšnih primerov je še veliko, posebej izstopajoča pa je v kontekstu zbirke, v kateri je Kosovel predstavljen kot politični pesnik, napaka v prevodu verzov »SHS menja vlado. / Dosti vlad je že menjala.« v pesmi *Kons: 4* (KONΣ: 4, str. 68, prev. M. P.). Verza se v grščini glasita: »Οι κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες αλλάζουν το σύστημα διακυβέρνησης. / Ήδη τις χρησιμοποιούν τα καθεστώτα.«, kar pomeni kratkomalo: »Družbene in humanistične vede menjavajo vladni sistem. / Oblasti jih že uporabljajo«. Do tega nenavadnega prevoda je prišlo verjetno pod vplivom angleščine. (Je prevajalec SHS razvezal kot *social and humanistic studies*?) Torej prevajalec, čeprav Kosovela bere kot angažiranega pesnika, ne raziše družbenopolitičnih realij njegovega časa in geografskega prostora in posledično ne prepozna okrajšave za kraljevino SHS (državo, ki se leta 1929 preimenuje v kraljevino Jugoslavijo). Na drugem mestu iste pesmi povsem izkrivi pomen verzov. V vrsticah »Veliki ljudje živijo / po svoje duše zakonih. / Majhni po paragrafih.« je našel direktno socialistično sporočilo (ki mu je očitno bližje od novoromantične vznesenosti) in jih zato prevedel na sledeči način: »Οι πλούσιοι χαίρονται την ζωή / κατά το γράμμα του Νόμου. / Οι φτωχοί

M. Papandonopulos pa sloviti »I. A.« v pesmi *Kons*: 5 prevede kot »BEBA-IO.« [GOTOVO.]. Dodaten problem je pogosto rušenje kitičnih mej, ki v pesmi *Γενεαλογία* (*Rodovnik*) v prevodu L. Ikonomu (str. 38) povsem razveljavi strukturo in sporočilo pesmi. Verjetno lahko to pripišemo poveršnosti in ne zavestni odločitvi. Naj navedemo posebej kritična primera malomarnega obravnavanja pesmi: pri pesmi *Skozi bela vrata* / *Από την άσπρη πόρτα* (str. 58, prev. L. I.) je bilo – brez opozorila – prevedenih samo 8 vrstic prve kitice, pesmi manjka še 5 vrstic prve kitice in cela druga, skupno 21 verzov! Naravnost tragičen primer pa je edina likovna pesem iz Kosovelovega opusa, ki sem jo zasledila v tej zbirki. Gre za pesem *Sivo*, v prevodu M. Papandonopulosa *Γκριζο*, ki je od izvirne likovne pesmi ohranila samo besedilni del, grafični element je opuščен, pripisi h grafični shemi pa so ostali pod tekstom, kot da bi bili verzi.

Ob vsem povedanem se upravičeno zastavlja vprašanje o pozitivnih in negativnih platih takšne izdaje. Knjiga grškim bralcem omogoča stik s slovenski pesnikom in novo bralsko izkušnjo, na teoretični ravni pesnika tudi temeljito predstavi in širi glas o njem med bralci, ki sicer zanj sploh ne bi slišali. Zelo verjetno je, da bo Kosovel zaradi revolucionarnosti svojega sporočila, umeščenega v razmere predvojne buržoazne Evrope, zbudil zanimanje med bralci te zbirke. Nedvomno gre za izdelek entuziazma, tako majhne atenske založbe kot prevajalcev, predvsem Mihalisa Papandonopulosa, ki je Kosovelove

pesmi objavljajal na internetnih straneh vsaj že od leta 2008, 2013 pa je pri isti založbi izdal istoimenski manjši izbor v e-knjigi. Vseeno bi bilo za prihodnje objave želeti, da bi bili prevodi bolj premišljeni in skrbneje pregledani, morda tudi v sodelovanju s slovensko stroko.

Lara Unuk